

Nr 218.

Av herr **Carlström m. fl.**, i anledning av *Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1941/42 till folk- och småskoleseminarier m. m.*

Före år 1938 erhöles lärarna vid folk- och småskolorna inom de finskspråkiga skoldistrikten i rikets nordligaste gränsorter särskilda lönetillägg med följande belopp årligen: 400 kronor till ordinarie och extra ordinarie folkskollärare, 250 kronor till vikarierande folkskollärare, biträdande lärare vid folkskola och lärare vid mindre folkskola samt 200 kronor till lärare vid småskola. På dessa belopp utgick dyrtidstillägg.

Enligt kungl. kungörelsen 1938: 638 utgå nu i stället så kallade språktillägg till nämnda lärare med 180 kronor för år jämte därå löpande rörligt tillägg. Dessa tillägg äro avsedda att utgöra ersättning för de särskilda språksvårigheterna vid undervisning av finsktalande barn samt att främja rekryteringen av lärare till de finskspråkiga skoldistrikten.

Vid utredning av frågan, huruvida språktillägg böra utgå även efter den 30 juni 1941, ha dessa tilläggs bibehållande tillstyrkts av folkskolinspektörerna i Tornedalens och Norrbottens norra inspektionsområden samt av domkapitlet i Luleå. Därjämte ha styrelserna för Sveriges allmänna folkskolläraryörening, Sveriges folkskolläraryörförbund, Sveriges folkskolläraryörförbund och Sveriges småskolläraryörförbund i underdånig framställning hemställt, att språktilläggen måtte bibehållas oförändrade.

Kungl. skolöverstyrelsen har med hänsyn till det statsfinansiella läget ansett sig böra föreslå, att endast lärarna i första och andra årsklasserna måtte fortfarande erhålla språktillägg, men minskat till 150 kronor för läsår. Kostnaderna härför äro beräknade till 31,050 kronor för år.

Statskontoret har föreslagit, att språktilläggen tills vidare skola upphöra att utgå.

Kungl. Maj:t har i proposition nr 177 biträtt överstyrelsens förslag, vilket innebär, att språktillägg skola utgå efter den 30 juni 1941 endast till lärare i första och andra årsklasserna samt att dessa tillägg nedsättas från 180 kronor till 150 kronor för läsår. Departementschefen håller för troligt, »att med hänsyn till den starka minskningen av antalet lärartjänster inom landet det tack vare dessa lönetillägg skall visa sig möjligt att likväl erhålla en önskvärd rekrytering till skolorna i den norra gränsbygden.»

De speciella svårigheterna vid undervisning av finsktalande barn i ifrågasvarande skolor äro fortfarande oförändrade. Detta framhålles även av skolöverstyrelsen, domkapitlet i Luleå och vederbörande folkskolinspektörer. Svårigheterna äro kännbara såväl på småskole- som på folkskolestadiet. Särskilt under de tidigare skolåren vålla talövningarna och läsundervisningen stora svårigheter med hänsyn till svenska språkets uttal och uttryckens for-

mulering. Ett stort antal barn ha särskilda besvärligheter med det nya språkets uttal och tillägnelse under hela skoltiden. Under dylika förhållanden måste lärarna nedlägga mycken möda på uttalsövningar, förklaringar av ord och uttryck samt språkbehandlingen i övrigt. De därmed förenade svårigheterna äro givetvis betydligt större än i svenskspråkiga bygder. Även skrivundervisningen kräver ett betydande merarbete av lärarna i jämförelse med förhållandena i andra trakter av landet. Ett bevis därpå är bl. a. den ökning av tiden för den direkta undervisningen i svenska språket med 3 à 4 veckotimmar, som enligt av kungl. skolöverstyrelsen år 1935 utarbetade alternativa timplaner är genomförd så gott som allmänt i de finskspråkiga skoldistriktet. Ifrågavarande avvikelser från timplanerna för rikets folkskolor ha ansetts vara nödvändiga men äro också ägnade att öka lärarnas arbetsbörda, bl. a. med korrigeringar av lärjungarnas skriftliga arbeten, i mycket avsevärd grad.

Några avvikelser från rikets undervisningsplan beträffande omfattningen av de kurser, som äro föreskrivna för folkskolornas övriga ämnen, äro icke medgivna fär de finskspråkiga skoldistriktet. Följaktligen måste lärarna i dessa skoldistrikt, trots de särskilda språksvårigheterna, tillse, att kurserna i skolans olika undervisningsämnen medhinnas. Detta ställer stora krav på lärarnas skicklighet och nit. Tack vare den utomordentliga plikttröhet och det intresse, varmed lärarna i de finskspråkiga skoldistriktet utöva sitt kall, kan också lärjungarnas allmänna kunskapsnivå vid deras avgång från folkskolan anses vara ungefär lika tillfredsställande som i svenskspråkiga bygder.

Det torde därför kunna anses vara rättvist och billigt, att samtliga lärare, vilka för närvarande åtnjuta språktillägg, även i fortsättningen erhålla någon ersättning för de särskilda svårigheter, som äro förbundna med undervisningen av finsktalande barn.

De större kraven på lärarnas nit och arbetsförmåga, som ställas på lärarna i dessa gränsorter, ha alltid varit ägnade att försvåra rekryteringen av lärare till de finskspråkiga skoldistriktet. Vidare ha dessa traktens isolerade läge och därav följande tyngre levnadsförhållanden försvårat lärarekryteringen än mer, särskilt vad beträffar de egentliga folkskolorna. Bristen på behöriga folkskollärare har alltid varit kännbar i gränsorten, särskilt i de nordligaste skoldistriktet. Sålunda funnos inom Tornedalens inspektionsområde i början av april 1941 inte mindre än ett 30-tal obehöriga vikarier i folkskolorna, ehuru vederbörande skolstyrelser såväl genom annonsering som genom hänvändelse till lärarförmedlingsbyrån sökt anskaffa behöriga vikarier. Om också nu rådande förhållanden, särskilt inkallelserna till förstärkt försvarsberedskap, föranlett ett ökat behov av vikarier, så kan man befara, därest språktillägget indrages för lärarna på folkskolestadiet, att bristen på behöriga lärare kommer att göra sig kännbar även i fortsättningen, trots den tilltagande arbetslösheten bland folkskollärare i landets sydligare delar. Under alla förhållanden komma, om ej särskilda åtgärder vidtagas för lärarekryterings underlättande, de väl meriterade lärarna att

söka sig platser på annat håll, där arbets- och levnadsförhållandena äro lättare och bekvämare. Lärarna i gränsbygdens folkskolor skulle sålunda komma att rekryteras bland de mindre väl meriterade lärarna, vilket givetvis vore till uppenbar skada för folkundervisningen i denna tvåspråkiga bygd, där man måste ställa större krav på lärarnas kvalifikationer än annorstädes.

Av de åtgärder, som hittills vidtagits för lärarrekruteringens underlättande, ha säkerligen de så kallade språktilläggen varit mest betydelsefulla. Det skulle lända folkundervisningen i gränsbygden till men, om dessa tillägg upphörde att utgå för lärarna i de egentliga folkskolorna. Det synes oss därför vara angeläget, att språktillägg medgivas även för dessa lärare för tiden efter den 30 juni 1941. Med hänsyn till det statsfinansiella läget torde dock en minskning av dessa tillägg från 180 kronor till 150 kronor per lärare för läsår vara motiverad.

Antalet lärare vid folkskolor av A-, B1- och B2-formen, där språktillägg hittills utgått och enligt vårt förmenande borde ifrågakomma även i fortsättningen, är följande:

Nedertorneå, Haparanda, Karl Gustavs, Hietaniemi, Övertorneå, Korpilombolo, Tärenö, Pajala och Junosuando skoldistrikt	156
Karesuando	4
Jukkasjärvi, utom skolorna i Kiruna och Abisko	40
Gällivare, utom skolorna i Gällivare kyrkby, Malmberget, Dennewitz, Koskullskulle, Polcirkeln och Mårdsel	20
	Summa 220

Vid ett språktillägg av 150 kronor åt var och en av dessa lärare skulle kostnaderna härför bli 33,000 kronor.

Under åberopande av vad som sålunda anförts få vi föreslå,

att riksdagen måtte besluta, att språktillägg skall utgå efter den 30 juni 1941 med angivet belopp till samtliga folk- och småskollärare i ovan angivna skoldistrikt, vilka hittills erhållit sådant tillägg, samt att riksdagen ville till Folkskolor m. m.: Folkundervisningens befrämjande i rikets nordligaste gränsorter m. m. för budgetåret 1941/1942 anvisa ett förslagsanslag av kronor 153,500 eller 33,000 kronor utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Stockholm den 19 april 1941.

C. Fr. Carlström.

C. I. Asplund.

Torsten Caap.

David Norman.